

УДК 069.5:908(477.84) (045)

СИМВОЛІЗМ КОЗАЧЧИНИ ПОЕТИЧНИМИ РЯДКАМИ
АВТОРІВ-СУЧАСНИКІВ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

Степан Костюк,
завідувач науково-методичного
відділу Тернопільського обласного
краєзнавчого музею, голова
Тернопільської обласної організації
Національної спілки краєзнавців
України м. Тернопіль

Подальшим викладом передбачено зацікавити читацьку аудиторію героїчною українською минувиною, «закласти» бажання само ідентифікуватися захисником сьогодення, будівничим завтрашнього.

Ключові слова. Історична минувина, козаччина, само ідентифікація, фонди.

Питання ідентичності, особливо останнім часом, актуалізувалося. Трагізм українського сьогодення – «гірке» підтвердження. Окрім вивчення документалістики щодо «минулих кроків» історичного розвитку, важливим джерелом самоствердження постає різножанрова творча складова суспільства. Серед носіїв героїки – доба козацтва. Осмислюючи завважений період, збагачуємо підвалини свідомості розумінням невмирущості пориву бути вільними, незалежними, само творцями майбутнього.

Системне «начитування» завваженої теми учнівсько-студентському загалові сприяє формуванню «чуття єдиної родини», визначенню власного місця особистості.

Окрім автора публікації козацьку тематику поетичних творів уродженців Тернопілля ніхто не «розробляє».

Багатий «козацький фонд» збірки Тернопільського обласного краєзнавчого музею – добротна основа науково-просвітницького процесу.

Відкинувши будь-які напливи банальної сентиментальності сприйняття козацької минувшини, свідомий українець-сучасник замислюється. Відповідно, «проектуючи» подальший поступ, сповнюється осмисленням героїчного пориву національно-визвольної революції середини XVII століття. Відтак, визначає власну приналежність багатовіковим намаганням нації вибороти, нарешті, цілковиту незалежність. Очевидним постає бажання самовираження. «Визбируючи» елементи виражальної позиції окремих особистостей, акумулюємо питому енергетику суспільного позитиву, закладаємо перспективну «міць духа» майбутніх поколінь. Власне, змовлене впевнено виражають поетичним словом сучасні тернопільські автори.

Скажімо, Ганна Костів-Гуска семикатренною осанною «Моя Україно» [1, с. 5; ТКМРК – 4271, 4] виплескує докір:

Дощами кислотними зрошено ниви,

Нітрати скриплять на зубах.

І прадідів наших козацькі могили

Розриті по чорних степах.

Пекуче. Справедливо.

Окремого «прочитання» потребує алегорична поема Володимира Кравчука «Згряя чорних лебедів» [2; ТКМРК – 15199, 4] (зазвичай, завважені птахи – благородні символи вірності, граційності, виразно оспівані українською усно-оповідною та народно-пісенною творчістю. Раптом – загарбники: «*Не хмара зі сходу, //то лебеді чорні //Вкраїноньку-птаху //крилом облягли. //В них шиї, мов змії //меткі і проворні... //На Січ //на святиню //Дніпром заповзли!...*». Чому, власне, лебеді? Хоча запропонована авторська контрастність оперення – зрозуміла. Підмічене викликає дискусійні міркування – С.К.).

Своєрідним «заспівом» обраної «козацької прив'язки» сприймається «Монолог кошового Петра Калнишевського». Християнську душу героя зневіра гнітить. Оскільки «*Людолова-бузувіра //Небо не карає*», ватажок

зголошується виконати місію дипломата. Зазиваючи вольнолюбивців, проте, свідомо застерігає:

*Споряджайтесь, козаченьки,
З почтом я поїду.
Побратимоньки рідненькі,
Не рушайте слідом.*

Обачний очільник-звитяжець упевнено стверджує:

*Не дозволю залягати
Вам на мурі-брамі.
Буде ВІРА панувати
Поміж козаками.*

Наслідки «візиту» болісною правдою вимовляє «Монолог запального козака». Збережений Всевишнім, герой запитує:

*Ну ж бо, вольнице козацька,
Чом засумували?!*

Адекватно сприйнявши реалії підступності «У кайданах Калниш скніє, //З ним – усі старшини», бравий одчайдух певно заявляє: *Поквитатись ми зумієм! //Боже, поможи нам.*

Одухотвореність козацької звитяги підсилює зброя. «Монолог опущеної шаблі» – переконливе підтвердження. Відчуваючи певний «застій», лискучий ворогові страх благає:

*Підхоти мене, козаче,
Дужою рукою!
Погуляємо добряче
Ми удвох з тобою.*

Докором сумління постає «Роздум». Набута перипетіями зневіра множить небажане:

*З козаками хмелю чарка
Творить дивні чари.*

Моральний «занепад» спростовує «Монолог Соловецького невільника Петра». Навіть «казематне буття», вимушено «винагороджене», сильне переконанням:

*Тілом кволий, але ж душу
Козака-рубачи
Не згноїти осоружним...*

неспроможність фізичної присутності поміж виборювачів жаданої волі таки «дистанційно» проголошує:

*То не правда, що козацтво
Виродилось, мамо,
Бунчуки й коругви братство
Здійме над степами.*

Завершує «сповідь» закличне: «... Хлопці, озовіться».

Оптимістичне чуття передалося природі. Позаяк «... Віра й воля кличуть...» («Монолог козацької чайки»), сміливці звертаються:

*Помагай же, брате-вітре,
Веслам підлітати,
Жаль з очей козацьких витри.
Досить сумувати.*

Закономірно «викінчує» фабульну канву твору «Монолог козачати». Юне серцебиття багате мрійливою безпосередністю:

*Раннім досвітком полину
Сонце зустрічати,
І ніхто вже не зупинить
Лету козачати!*

Молодечий запал кріпить одержимість вібрування:

*Буде доброю дорога
На яку ступаю.
Лиш на себе та на Бога*

Я надію маю.

Решта розділів: «Монолог пошматованого степу», «Монолог генерала Текелія», «Слово отця Владимира», «Монолог руїни», «Монолог задунайського козака», «Монолог перевертня», «Монолог Дніпрового плеса», «Монолог матері» – описові – доповнюючи розмисли. Наявність римованих «відступів», оправдано «цементує» сюжет.

Вступним анонсом четвертої збірки збаразького автора, котрий «... привідкриває завісу однієї із сторінок трагічного минулого України за часів зруйнування Запорізької Січі» наділено «Пролог» («Моя Україно – //лебідонько біла...») – екскурс-нагадування.

Присутні «місця» мінорної тональності цілковито «затирає» прикінцевий «Епілог».

Вдумливо вчитавшись написаним далекого 1996 року, відчуваєш суголосся трагічному сьогоденню.

Наповнення катренів пестливою формою мовлення, певною мірою «навіяло» використання епіграфами цитат видань: «Історія України в народних думках та піснях» (Київ: Веселка, 1993), «300 найкращих Українських пісень» (Вік).

Продовженням завваженому слугує авторське визнання Михайла Ониськівця [3, с. 91; ТКМРК – 6193, 4]:

*Тернів Мазепа не за себе, звісно,
Хоча за себе, власне, потернів.
І хоч йому в чужій землі затісно,
Та України він з найбільших є синів.*

Задумаймося, адже пропонований чотиривірш – узагальнення звияжної епохи, поклоніння великому бажанню гетьмана вознести якомога вище просвітництво, натяк теперішньому «байдужому дневі» постійного очікування чиєїсь допомоги. Мусимо самі не піддатися безпам'ятству задля не повторення «прогрішень» попередників.

Висновки. Викладеною «спробою аналізу» охоплено доступні «підручні» матеріали, хоча тематичний доробок авторів краю значно вагоміший. Скажімо, зацікавлює низка поетичних узагальнень Богдана Лобура, присвячених Зборівській битві. Витоки козацтва навіює поема Надії Яремчук «Байда Вишневецький» (Тернопіль: Горлиця, 2000). Переповнення твору мовленнєвою приземленістю, відчутною декларативністю, публіцистичною констатацією дещо «збіднює читиво», проте... Окремого пізнанняєвого сприйняття заслуговує доробок, наприклад, Любові Гонтарук, інших.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Kostiv-Huska H. Tsvite bilia khaty kalyna: Poezii. Ternopil: Knyzhkovo-zhurnalne vydavnytstvo «Ternopil», 1993.
2. Kravchuk V. Zghraia chornykh lebediv. Zbarazh, 1996.
3. Onyskiv M. Pryiden. Siuita riznolittia. Ternopil, Zbruch, 1996.
4. Fondy Ternopilskoho oblasnoho kraieznavchoho muzeiu.